

cepcja osoby ludzkiej” (cyt. za: *Jezus Chrystus wczoraj i dziś i na wieki*, Ząbki 1997, s. 149).

Język rozprawy jest zróżnicowany, w niektórych miejscach ma charakter przystępnego wykładu, w innych zaś Autor dokonuje pewnych skrótów myślowych, co wymaga od czytelnika dodatkowych przemyśleń. Studium podejmuje wiele kwestii antropologicznych wywodzących się z filozofii, jak też z obszaru psychologii. Jego najgłębszy i najbardziej fundamentalny kontekst stanowi jednak prawda wyłoniona z Objawienia: *HOMO factum est* i zarazem *HOMO misterium est...* W tym kontekście – *implicite* obecnym i sporadycznie przywoływanym – są omawiane wszystkie kwestie szczegółowe.

Bardzo mocną stroną opracowania stanowią wykresy. Są liczne (np. siedem na kolejnych stronach 28-34; następnie na s. 41, 54, 56, 57, 58, 60, 77, 78, 96, 99, 115, 135, 137, 139, 142, 148, 164). Przedstawiają graficznie tok rozumowania Autora, ułatwiając zrozumienie i zapamiętanie treści. Są wyrazem wieloletniej pracy wykładowcy i obrazem umysłowości, która porządkuje rzeczywistość logicznie. Skoro człowiek współczesny zdaje się być bardziej *homo spectans* niż *homo audiens*, zastosowaną przez Autora taką metodę przekazu myśli należy uznać za bardzo trafną i godną wielkiego uznania przez wzgląd na jej skuteczność.

Bez wątplenia publikacja tu omówiona stanie się przedmiotem bardzo pożytecznej lektury dla studentów Profesora, jak też dla wielu innych czytelników poszukujących zintegrowanej wizji człowieka, w której spotykają się wiara i wiedza wydobyta z zasobów wielu dziedzin nauki.

Teresa Paszkowska
Instytut Teologii Duchowości KUL

Stanisław T. Zarzycki SAC, *Rozwój życia duchowego i afektywność. Studium na podstawie pism św. Franciszka Salezego*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008, ss. 656.

Recenzowana książka jest dziełem monumentalnym i to nie tylko ze względu na swoją objętość. Autor na podstawie bogatego materiału źródłowego, który stanowią zbiorowe krytycznie wydane *Dzieła św. Franciszka Salezego biskupa Genewy i Doktora Kościoła (Oeuvres de Saint François de Sales évêque de Genève et Docteur de l'Église)*. Jest to zatem 26 tomów, które ukazały się drukiem dzięki staraniom Sióstr z Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny z Annecy w latach 1892-1932. Ks. Zarzycki odwołał się zatem do oryginalnego francuskojęzycznego wydania wszystkich dzieł Salezego, stanowiących „edycję kompletną” (*édition complète*). Jak

sam zaznacza, owa „edycja kompletna” oparta jest „na pismach własnoręcznie napisanych przez biskupa genewskiego i na edycjach oryginalnych innych jego dzieł wydanych pośmiertnie” (s. 22). Autor recenzowanego studium uwzględnił i przeanalizował w podjętych badaniach zarówno te grupy dzieł Biskupa Genewy (*Wprowadzenie do życia duchowego, Traktat o miłości Bożej i Prawdziwe rozmowy duchowe*), które w systematyczny sposób odnoszą się do kwestii życia duchowego, jak i te, które posiadają raczej charakter apologetyczny (*Kontrowersje i Obrona sztandaru krzyża*). Do tego odnotować należy również *Kazania* oraz *Listy* (ok. 2100); zwłaszcza te ostatnie stanowią przejaw praktycznego zaangażowania św. Franciszka służącego pomocą tym, którzy oczekiwali konkretnego wsparcia na drodze życia duchowego.

Koncepcja omawianego opracowania została gruntownie przemyślana, co sprawia, iż jest ona logiczna i poprawna. Całość przebadanej problematyki ks. Zarzycki zaprezentował w sześciu rozdziałach. Autor już we wstępie (s. 9-25) dokonał syntetycznej, choć wnikliwej zarazem, analizy dotyczącej „humanizmu chrześcijańskiego”, ukazując jego rolę i znaczenie tak dla chrześcijańskiej duchowości, jak i samego Salezego. Ze względów praktycznych, jak się wydaje, książkę podzielić można na dwie zasadnicze części. Pierwszą stanowią rozdziały: pierwszy (*Człowiek stworzony przez Boga i odkupiony w Chrystusie – podstawy antropologii teologicznej* – s. 27-57), drugi (*Dynamizm dążeniowy serca ludzkiego: afektywność w świetle psychologicznym i teologicznym* – s. 59-145) i trzeci (*Dar życia Bożego i jego pierwszy kształt u człowieka usprawiedliwionego. Afektywny wymiar początków życia duchowego* – s. 147-181). Z kolei część druga odwołuje się wprost do znanych (oczywiście również św. Franciszkowi Salezemu) i ugruntowanych w dziejach chrześcijańskiej duchowości „etapów”, które mistrzowie życia duchowego „wyodrębniają” i opisują konstytuujące je elementy składowe, by dzięki temu przedstawić proces osiągnięcia doskonałości na drodze wiary. Tę część tworzą rozdziały: czwarty (*Etap początkujących w życiu duchowym. Ukierunkowanie afektywności na Boga* – s. 183-347), piąty (*Etap postępujących w życiu duchowym: wzrost w miłości afektywnej i efektywnej* – s. 349-495) i szósty (*Etap doskonałych: zjednoczenie duszy z Bogiem i Jego wolą. Sublimacja afektywności*). Ważnym i cennym zabiegiem metodologicznym są kilkunasturowe „wnioski” (oczywiście poza zakończeniem podsumowującym całość dokonań – s. 613- 618), którymi ks. Zarzycki wieńczy podjęte w poszczególnych rozdziałach rozważania. Ujawniają one naukową dociekliwość, jak i dojrzałość Autora recenzowanej publikacji; nie brak w nich tak praktycznych implikacji, jak i krytycznej oceny.

Doniosłym osiągnięciem ks. Zarzyckiego jest to, że zaprezentowane przez niego studium jest dokonaniem nowatorskim i pionierskim. Istnieją wprawdzie różne opracowania (zob. wykaz s. 620-626), i to zarówno w obszarze języka polskiego, francuskiego, włoskiego, niemieckiego, a nawet i angielskiego, które odnoszą się do dokonań św. Franciszka Salezego. Jednak recenzowana praca, jak słusznie zauważa ks. Zarzycki, a więc „kwestia rozwoju życia duchowego na podstawie wszystkich pism Salezego nie doczekała się, jak dotychczas, opracowania” (s. 20). Należy zatem pogratulować Autorowi recenzowanego dzieła, że miał odwagę „zmierzyć” się z niełatwą materią. Warto podkreślić również fakt, iż książka pomimo swej wielkiej objętości (656 stron) napisana została w sposób bardzo komunikatywny i ciekawy. Uwidoczniła się tu wielka kultura słowa i erudycja ks. Zarzyckiego.

Jeżeli można wskazać na pewnego rodzaju „słabe punkty” ocenianej pracy, to wydaje się, iż ze względu na niekwestionowany jej walor, warto by pokusić się o opracowanie stosownych indeksów, tj. osobowego i rzeczowego. Dla osób bowiem, które nie mają odpowiedniej wiedzy fachowej, jak i przygotowania teologicznego, tego rodzaju indeksy stanowić mogą dodatkowe źródło informacji, jak i nieodzowną pomoc.

Pobieżna lektura recenzowanej książki pozwala zauważyć także pewnego rodzaju brak odpowiednich proporcji, a mianowicie rozdziały: pierwszy (ss. 30), drugi (ss. 96) i trzeci (ss. 34) wypadają „blado”, gdy zestawimy je z pozostałymi trzema. I tak, czwarty liczy 164 strony, piąty 146 stron, a szósty 115 stron. Jednak dopiero gruntowne „wczytanie” się w prezentowaną treść przekonuje Czytelnika, że zasygnalizowane dysproporcje są metodologicznie uzasadnione. Trzy pierwsze rozdziały opracowania stanowią niezmiernie ważne i szerokie (choć nie odzwierciedla tego objętość tekstu) wprowadzenie w antropologię teologiczną, a więc godność powołania człowieka i jego przeznaczenie. Równocześnie jest tu mowa o dynamizmie życia ludzkiego (=serca ludzkiego), które – będąc otwarte na działanie łaski Bożej – doświadcza także w całej rozciągłości potęgi miłości, zarówno tej doczesnej, jak i nadprzyrodzonej.

W pracy daje się zauważyć liczne błędy korektorskie (literówki), jak i drobne „potknięcia” w wykazie bibliograficznym. Dotyczy to np. dwu pozycji autorstwa Dupuy M. *Oraison* i tegoż, *Volonté de Dieu pour le chrétien* (s. 620).

Ogólna ocena recenzowanej książki jest bardzo pozytywna. Ks. Zarzycki wykazał się wielką erudycją, kompetencją, jak i naukową dociekliwością oraz dojrzałością. Z kolei wynik jego naukowych poszukiwań uznać trzeba, jak już podkreślono wyżej, za nowatorski, oryginalny i unikalny wkład w rozwój polskiej teologii duchowości. Warto zatem, by książka ze względu na swoją niezwykle doniosłą i aktualną treść trafiła nie tylko do rąk specjalistów, tj. osób zajmujących się od strony naukowej teologią duchowości, ale do szerszego grona, czyli także tych wszystkich, którzy na serio traktują rozwój swego życia duchowego.

Ks. Jarosław M. Popławski
Instytut Teologii Duchowości KUL

Ks. Jerzy M i s i u r e k, *Matka Boża w dziejach duchowości katolickiej*,
Lublin: Wydawnictwo POLIHYMNIA 2006, ss. 257.

Kolejnym wydarzeniem w historii duchowości katolickiej w Polsce jest wydanie nowej syntezy przez znakomitego teologa KUL – Ks. prof. dra hab. Jerzego Misiurka. Autor jest twórcą monumentalnego opracowania historii i teologii duchowości